

Familia ou Tronco Indoeuropeo	Principais familias lingüísticas non indoeuropeas
Linguas índicas: sánscrito, védico, hindi, bengalí, punxabí, guxaratí, maratí, sindhi, nepalí...	Linguas camito-semíticas: árabe, hebreo, copto, amárico, tigríña, oromo, somalí, hausa, tamazigh, maltés.
Linguas iránicas: curdo, persa ou farsi, pashto, afgán, balochi...	Linguas altaicas: manchú, turco, kazaco, uzbequio, azarba-xano ou azerí, tártaro, iacuto, chuvaco, kirguís, karacheno, mongol...
Linguas bálticas: lituano, letón.	Linguas urálicas ou fino-úgricas: finés, estoniano, húngaro, saami ou lapón e livonio.
Linguas eslavas: ruso, bielorruso, ucraino (grupo oriental); checo, eslovaco, polaco, caxubio e sorábico (grupo occidental); búlgaro, macedonio, pomaco, serbocroata e esloveno (grupo meridional).	Linguas caucásicas: checheno, ingux, xeórxico, suano, cher-qués.
Linguas celtas: gaélico de Escocia, gaélico irlandés, gaélico de Manx ou manqués, címbrico ou galés, córnico ou cornuallés e bretón.	Linguas chino-tibetanas: chinés (cos seus dialectos mandarin, cantonés, min e hakka), tibetano, birmano, khmer, laosiano, nevari, siamés, vietnamita...
Grego	Linguas dravídicas: támil, telegú, kannada, malabar...
Albanés ou ilírico	Linguas australásicas ou polinesias: xaponés, xavanés, malaio, tagalo, daiak, malgache, balinés, samoano, gorontalo...
Linguas románicas: galego, portugués, astur-leonés, castelán, mozárabe (†), aragonés, catalán, occitano, francés, franco-provenzal, italiano, sardo, corso, retorromano (romanche suízo), romanés, ladino ou dolomítico (Tirol meridional), friulano (nordeste de Italia), dálmata ou vegliota (†) e os distintos dialectos latinos falados en Italia (siciliano, napolitano, véneto, xenovés ou ligur, umbro, piemontés, calabrés, lombardo, emiliano-romañolo, abruzio, istriota...) e en Franza (picardo, normando, valón, galó, borgoñón, lorenés, santónxés, franc-comtois, morvandiano...)	Linguas da África negra: suahili, ful, kikuyu, kikongo, sukuma, bantú, uolof, samo, mandingo ou malinke, bambara, beriberi, mende, fanti, ewe, fon, fula, ioruba, hotentote, ibo, ibibio, chibemba, fang, kafir, kirundi, mongo, umbundu, luba, chichewa, ngala, ruanda, shona, tonga, zulú...
Linguas xermánicas: sueco, noruegués, danés, islandés, feroés (grupo setentrional ou nórdico); inglés, alemán, luxemburgués, neerlandés, frisón, iidiche ou xudeo-alemán e africáner (grupo occidental).	Linguas amerindias ou pre-colombinas: dakota, navajo, azteca (Norte); náhuatl, zapoteca, huasteca, misteca, lacandón, quiché (Centro); quechua, aimara, tupí, guaraní, araucano ou mapuche, caraíba, chibcha (Sur)...
Armenio	Euskera

2. A orixe do multilingüismo e a ecoloxía das linguas

A orixe da diversidade lingüística asenta na forma específica que cada sociedade ten de relacionarse co medio natural que a rodea, o que xera unha cultura material adaptada a este. Outros factores determinantes son de tipo histórico e xeográfico, como as conquistas, as colonizacións e as migracións.

A diversidade é a característica que define as manifestacións culturais e lingüísticas da Humanidade. Cada unha das linguas en que se plasma esa diversidade corresponde a unha maneira específica de estruturar, aprehender e ordenar a realidade. O proceso denominado *globalización* presenta tendencias uniformizadoras que favorecen a difusión planetaria de determinadas linguas, nomeadamente o inglés, mais tamén peta coa realidade dun mundo enormemente plural, no

O supremacismo lingüístico

O supremacismo lingüístico é a ideoloxía que postula, desde pre-supostos parellos ao racismo, que só deben sobrevivir as linguas máis poderosas (as das comunidades con maior poder económico, político, cultural e militar). Esta ideoloxía subliña o carácter instrumental das linguas como ferramenta de comunicación, de maneira que a súa importancia está en función da cantidade de falantes e non valora a dimensión psicosocial das linguas como elemento de identidade individual e colectiva. Concibe o multilingüismo como un problema e a desaparición das linguas como algo desexábel.

que se tornan cada vez máis visíbeis e accesíbeis os idiomas realmente existentes.

Non é posíbel identificar comunidade política con comunidade lingüística dun xeito mecánico. Un idioma como o alemán non é só “alemán”: tamén é austríaco, francés, suízo, italiano, belga, checo, polaco, danés... A lingua francesa utilízase en Francia, Canadá, Suíza, Bélxica e moitos países africanos e a ninguén se lle ocorre pensar que esa comunidade de falantes forma necesariamente unha única nación... O modelo unitarista, que identifica un estado = unha soa lingua, é a excepción, non a regra. Habendo máis de 7.000 linguas, só existen 193 estados membros da ONU.

Ao lado de estados unilingües, a minoría, como Islandia ou Tailandia, temos estados multilingües, a inmensa maioría, como España. A distribución territorial do total das linguas existentes aparece marcada polas seguintes porcentaxes aproximadas: Europa, 4%; América, 15%; África, 31%; Asia e Pacífico, 30%; Papúa e Indonesia, 20%. A reducida zona de Papúa-Nova Guinea é, por mor da insularidade, a área concreta do planeta de maior diversificación lingüística (arredor de 800 linguas). Só na India existen 22 idiomas oficiais, 65 dialectos deses idiomas oficiais, 100 idiomas non oficiais pero recoñecidos, 149 dialectos deses idiomas non oficiais pero recoñecidos e un número sen concretar de varios centos de idiomas nin oficiais nin recoñecidos. En África sobresaen pola súa diversidade idiomática estados como Nixeria (470 linguas), Camerún (279), Congo (221), Sudán (132), Tanzania (131) e Chad (127).

O crecente dominio dun número moi reducido de linguas internacionais ten como consecuencia que a maior parte dos países do mundo se enfronten con situacións de linguas en contacto. Calcúlase que arredor do 70% da poboación mundial vese no caso de usar cando menos dúas linguas na súa vida cotiá.

A ecoloxía das linguas chama a atención sobre dous aspectos: a relación das linguas co contorno e a riqueza de conceptos que se expresan a través dos distintos idiomas que a Humanidade posúe. Esta corrente, ao contrario do mito de Babel, valoriza a linguodiversidade como un ben que a Humanidade debe preservar, da mesma maneira que acontece cos valores naturais e coa diversidade biolóxica.

É coñecido o feito de que os inuit teñen moitas palabras para designar distintos tipos de neve. A división do espectro cromático é moi diferente en linguas amerindias, africanas, asiáticas e europeas. O inglés carece da distinción de número para o pronome de segunda persoa you = ti / vós. O xaponés posúe un complexo sistema de formas de respecto. Tamén é significativa a complexidade de matices que posúe o galego para a expresión do campo semántico da chuva. Todos

A pluralidade lingüística nos organismos internacionais

A importancia da pluralidade lingüística e o respecto polos dereitos lingüísticos están recoñecidos por distintos organismos internacionais. A ONU acordou en 1966 que: “Nos estados en que haxa minorías étnicas, relixiosas ou lingüísticas, as persoas que pertencen a estas minorías non poden ser privadas do dereito de ter, comunitariamente co resto dos membros do seu grupo, a súa propia vida cultural, nin de profesar e practicar a súa propia relixión, nin de usar a súa propia lingua.” A Declaración dos Dereitos Humanos, no artigo 2, di: “Ninguén pode ser discriminado por razón de raza, cor, sexo, lingua, nin relixión”. A Unión Europea elaborou e aprobou en 1992 a *Carta Europea das Linguas Rexionais ou Minoritarias*, texto legal que recolle o compromiso dos estados membros coa protección e desenvolvemento das mesmas. En 1998 aprobouse en Barcelona unha *Declaración Universal dos Dereitos Lingüísticos* e desde 1999 celébrase en todo o mundo cada 21 de febreiro, por iniciativa da UNESCO, o Día Internacional do Idioma Materno.

estes son exemplos de como as comunidades humanas expresan a súa cosmovisión e a súa maneira específica de relacionarse co medio.

As linguas funcionan como “artefectos simbólicos” de identidades grupais. A necesidade de salvagardar esa diversidade como un patrimonio histórico e cultural está fundamentada no valor das linguas atendendo aos seguintes argumentos:

- son expresión de identidade persoal e colectiva;
- son depositarias da historia das comunidades que as orixinaron;
- contribúen á arte e á suma do coñecemento e do saber humanos;
- constitúen un obxecto de estudo e interese en si mesmas e por comparación coas demais.

3. Conflito e diglosia

As linguas son a base da vida en sociedade. Por iso as súas dinámicas están absolutamente condicionadas por factores sociais que debemos coñecer para comprendermos a situación en que se atopan. A **Socio-lingüística** é a disciplina encargada de estudar o uso das linguas e de analizar as relacións entre estas e o medio social.

Cada sociedade ten, en orixe, unha única lingua propia. Non existe ningún caso en que unha comunidade humana xerese espontaneamente dous idiomas. Porén, na meirande parte do mundo, como consecuencia de conquistas, colonizacións e migracións, vívese unha situación de “linguas en contacto”.

O **conflito lingüístico** defínese como a tensión que se produce entre dúas (ou máis) linguas dentro da mesma sociedade por asumir un maior número de funcións sociais e de falantes. Nas sociedades inmersas en situacións de conflito lingüístico o idioma constitúe un indicador simbólico da posición social. Os falantes da lingua dominante non teñen ningún problema para desenvolveren a súa vida sen necesidade de recorrer á lingua ou linguas subordinadas, mentres que os falantes destas últimas vense impelidos a aprender a dominante e ven restrinxido o seu desenvolvemento social. Ante esta situación de desigualdade, a resposta dos individuos que queren ascender socialmente é, en moitos casos, a asimilación, ou sexa, o abandono da propia identidade cultural e lingüística.

Os conflitos lingüísticos nacen na estrutura dunha sociedade e non poden ser explicados nin estudados descoñecendo os factores históricos, políticos, sociais, económicos etc., que motivan esa situación. A discriminación lingüística é unha manifestación da situación xeral dun pobo ao que non se lle permite o seu normal e pleno desenvolvemento.

Unha situación de conflito de linguas non permanece indefinidamente no tempo, senón que ten dúas saídas antagónicas:

- **A substitución lingüística.** Proceso que consiste no paulatino abandono da lingua propia da comunidade e a asimilación á lingua dominante. Ese proceso ten, polo xeral, tres fases:
 - 1ª) Implantación dunha lingua foránea nun territorio con lingua propia.
 - 2ª) Reparto de usos diglósico entre a lingua propia e a lingua foránea, tendo esta segunda as funcións máis prestixiosas e importantes socialmente.
 - 3ª) Abandono paulatino do uso da lingua propia ata a completa asimilación á lingua vinda de fóra. Dous índices que permiten detectar o progreso desta terceira fase son o *xeográfico* (a lingua minorizada vai ficando relegada ás zonas menos desenvolvidas do territorio) e o *xeracional* (a lingua minorizada vai ficando relegada á xente de máis idade).
- **Normalización lingüística.** Este proceso consiste na recuperación paulatina de usos e funcións sociais para unha lingua que está nunha situación de subordinación. *Normalizar*, neste sentido, consiste en definir e aplicar un conxunto de medidas de tipo político, xurídico, social e lingüístico que teñen como finalidade a restitución da lingua propia en todos os ámbitos para que teña un desenvolvemento normal como vehículo de comunicación dentro da súa propia comunidade, desprazando deses usos a lingua superposta.

Bilingüismo e diglosia

Debemos distinguir dous conceptos:

- a) **O bilingüismo individual** é a capacidade dun individuo para desenvolverse en dúas linguas, a súa propia e outra distinta, sexa cal for. Esa capacidade é adquirida ben con intención utilitaria (laboral, formativa, turística etc.), ben con intención integradora (aprendizaxe da lingua da comunidade onde o individuo pretende integrarse). O bilingüismo individual é, non obstante, esencialmente asimétrico, xa que resulta moi difícil acadar un nivel de competencia idéntico e un uso totalmente equilibrado ou neutro de dous idiomas.
- b) **A diglosia** designa a coexistencia problemática entre dúas linguas que teñen unha distribución xerárquica e condicionada socialmente de funcións nunha mesma comunidade. Existe unha lingua A (hexemónica, dominante), de usos formais e prestixiados, e unha lingua B (recesiva, minorizada), de usos informais e menos prestixiados. A situación de diglosia frecuentemente se acompaña,

O termo **diglosia** acuñouno, en 1959, **Charles A. Ferguson** para describir situacións coma as encontradas en Grecia, no mundo árabe, no ámbito xermanófono da Suíza ou na illa de Haití, sociedades todas elas en que era doado recoñecer dúas variedades dunha mesma lingua, unha das cales (*variedade alta*) era utilizada só en acontecementos públicos e formais, en tanto que a outra (*variedade baixa*) era usada nas circunstancias cotiás e informais. Posteriormente (1971), **Joshua Fishman** reelaborou o concepto acuñado por Ferguson, distinguindo **bilingüismo** –fenómeno individual, non conflictivo– de **diglosia** –fenómeno colectivo, con uso condicionado dos idiomas e, xa que logo, conflictivo–. Na situación de diglosia, a lingua A ocupa os ámbitos formais e prestixiosos e a B os informais.

ademais, dun deterioro estrutural da lingua minorizada, por incorporación de formas propias da lingua prestixiada (*interferencias lingüísticas*).

4. Linguas maioritarias, linguas minoritarias e linguas minorizadas

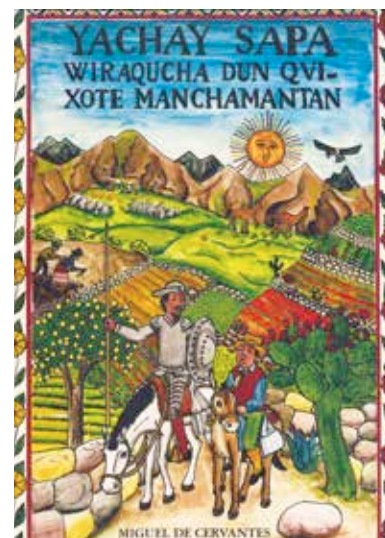
A relación entre linguas e número de falantes presenta un grande desequilibrio. De todas as linguas do mundo só dez exceden a cifra de 100 millóns de usuarios. Esas linguas “multimillonarias” son empregadas por algo menos da metade do total da poboación mundial. Paralelamente, hai algo máis de 350 linguas con máis dun millón de falantes e unhas 250-300 con máis de 500.000. A grande maioría delas teñen menos de 100.000 usuarias: o 52% menos de 10.000 falantes e o 28% menos de 1.000. De todas as linguas existentes, só unhas 400 teñen uso escrito habitual.

Á hora de dar datos sobre o número de falantes dun idioma temos que diferenciar entre falantes que o teñen como primeira lingua (*falantes nativos*) e os que o teñen como segunda (*falantes secundarios*). Existen moitos millóns de persoas que entenden o español, pero son moitas as que non o posúen como primeiro idioma. Así, por exemplo, máis do 90% da poboación de Paraguai exprésase habitualmente en guaraní, máis do 60% da poboación de Guatemala non ten o español como primeira lingua e en estados oficialmente hispanófonos como Perú, Bolivia ou Ecuador os falantes de quechua e aimara supoñen unha importante porcentaxe sobre o total. Na propia Galiza máis da metade da poboación non é castelán-falante habitual.

4.1. Lingua maioritaria

A lingua máis falada nun determinado territorio multilingüe recibe a etiqueta de “lingua maioritaria”. Non obstante, ese estatuto é relativo (a lingua maioritaria nun territorio pode ser minoritaria noutro) e, ademais, non é inmutable. Linguas europeas como o inglés, o francés, o portugués ou o castelán experimentaron fenómenos de expansión debido á súa acción colonial nos outros continentes. Aínda que o inglés é hoxendía a lingua internacional máis empregada, non sempre foi así: na época medieval ninguén crería que unha lingua rural, sen cultivo escrito, isolada nunha illa do extremo occidental de Europa, se convertería na lingua hexemónica no mundo séculos despois.

A nosa lingua está entre as 160 máis faladas do mundo, sen contabilizala conxuntamente co portugués, mais a súa situación pouco ten que ver coa dalgunhas que contan cun número de falantes parello ou mes-

Tradución do Quixote ao quechua.

mo inferior. É evidente que as linguas teñen moi diversa sorte desde o punto de vista sociolingüístico e legal e non sempre ter a condición de “maioritaria” é garantía de plena normalidade nos usos. Mentres existen linguas oficiais protexidas e promocionadas polos estados, outras sofren restricións. A estas últimas denominámolas “minorizadas”, concepto que non sempre coincide, porén, co de “minoritarias”.

4.2. Lingua minoritaria

En termos absolutos é aquela que conta cun reducido número total de falantes, mais en termos relativos defínese como a que, convivindo con outra ou outras nun determinado territorio, presenta unha porcentaxe inferior de usuarios.

Se consideramos que unha lingua que ten menos dun millón de falantes é *minoritaria*, este sería o caso de máis do 94% das linguas do mundo. Aínda que, por regra xeral, os idiomas minoritarios adoitan ser os máis ameazados e os que padecen situacións de marxinación, isto non sempre é así. O islandés, por exemplo, con arredor de 200.000 falantes, ten unha situación de plena normalidade no seu territorio.

A cualificación de *linguas minoritarias* non serve para recoller a realidade de moitas linguas que, tendo cifras relativamente importantes de usuarios, padecen determinadas restricións ou problemas en determinados usos. É o caso do catalán ou o do propio galego. Para esa realidade cómpre manexar o concepto de *minorización*.

4.3. Lingua minorizada

É aquela á que, por diversas razóns históricas, políticas, sociais, etc., se lle negan as condicións para poder desenvolverse con plena normalidade. A lingua minorizada atópase nunha situación de inferioridade e marxinación ao ver restrinxidos os seus usos públicos (medios de comunicación, administración de Xustiza, vida comercial, publicidade, ensino, burocracia, liturxia etc.) e mesmo privados.

A **vitalidade** das linguas depende de diversos factores como o número total de falantes, a porcentaxe de falantes dentro do territorio en cuestión, o estatuto legal e xurídico de que goce, a intensidade da súa presenza no sistema educativo, o nivel de uso nos medios e nas tecnoloxías da información e a comunicación, o grao de transmisión xeracional, o nivel de lealdade idiomática etc. Nese sentido, as linguas minorizadas presentan distintos graos de vitalidade. Existen linguas en claro proceso de normalización (por

O islandés é unha lingua minoritaria.

O bretón, unha lingua minorizada.

exemplo o francés no Quebec), linguas en claro proceso de substitución, que perden ámbitos de uso, falantes e prestixio (por exemplo o aragonés ou o occitano) e, por último, as que están vivindo simultaneamente procesos de normalización e de substitución (como o galego na actualidade).

Alguns estudos calculan que o ritmo de desaparición de linguas no mundo coñeceu nas últimas décadas, co fenómeno da *globalización*, un incremento espectacular, ata o punto de que ata un 90% das actualmente existentes poderían non chegar vivas ao século XXII. En Australia, por exemplo, falábanse en 1788 máis de 250 linguas aboríxenes diferentes, mais actualmente son menos de 50.

Tendo en conta o estatus xurídico-legal atopamos tres tipos de idiomas minorizados ou non normalizados en Europa:

- a) As linguas de pequenos estados independentes, por exemplo o gaélico en Irlanda, que son oficiais, pero que non deron recuperado vitalidade despois dun proceso histórico de minorización moi forte.
- b) As linguas de pobos que se integran nun estado que ten outra lingua como oficial. Dentro deste grupo débense distinguir aquelas que teñen algún tipo de recoñecemento legal no seu territorio, como é o caso do galego, do sardo ou do galés das que carecen del, como son, sen ir máis lonxe, moitas linguas presentes no estado francés.
- c) As linguas de pobos que teñen o seu territorio fragmentado en varios estados, con diversidade de tratamento xurídico-legal. Son casos como o euskera, o catalán, o occitano, o frisón, o saami etc. Podemos incluír aquí o das comunidades lingüísticas fronteirizas como Alsacia e Lorena (de fala alemá en Francia) ou do val de Aosta (de fala francesa no estado italiano).

Posto	Idioma	Falantes
1	Chinés mandarín	909,0
2	Español (Castelán)	442,0
3	Inglés	378,0
4	Árabe	315,0
5	Hindi	260,0
6	Bengalí ou Bangla	243,0
7	Portugués	223,0
8	Ruso	154,0
9	Xaponés	128,0
10	Punxabí	92,7
11	Chinés (Wu)	80,7
12	Turco	78,5
13	Coreano	77,2
14	Francés	76,8
15	Alemán	76,0
16	Telugú	74,8
17	Cantonés (Yue)	73,4
18	Maharatí	71,8
19	Urdú	69,2
20	Vietnamita	68,0
21	Támil	66,7
22	Italiano (Toscano)	64,8
23	Árabe exipcio	64,4
...	...	...
160	Galego	2,5

Número total aproximado de falantes como lingua materna. Fonte: *Ethnologue*, 2017

5. Lingua oficial, nacional, franca e internacional

Para rematarmos este repaso polo mundo das linguas debemos botar luz sobre varios conceptos.

O termo **lingua oficial** indica o estatus de determinado idioma como instrumento de relación entre o estado e os seus cidadáns. O estatus de oficial non é inamovíbel, xa que varía segundo as circunstancias sociopolíticas.

Lingua nacional (tamén catalogada como *autóctona* ou *propia*) é aquela creada e usada por un pobo ao longo da súa historia. A lingua oficial non é sempre a nacional (francés no Líbano) e a lingua

nacional non é sempre a oficial (romanche en Suíza, galego durante a maior parte da súa historia).

Lingua franca é aquela que adoptan persoas dunha área xeográfica que non teñen a mesma lingua inicial para comunicárense entre si. Na antigüidade o persa foi lingua franca nas rotas comerciais da seda en Asia. O sabir, un crioulo mestura de árabe, turco, español, francés e italiano, empregábase nos portos do Mediterráneo. Exemplos actuais son o suahili en África oriental e o malaio en Extremo Oriente.

Lingua internacional é aquela que é aprendida amplamente por individuos que non a posúen como lingua nativa. A internacionalidade dunha lingua é independente do volume total demográfico de individuos que a usan como lingua nativa. Así, o idioma demograficamente máis importante do mundo, o chinés mandarín, ten polo de agora pouco valor como lingua internacional.

As linguas auxiliares internacionais poden ser **naturais**, nativas dalgunha comunidade, ou **artificiais**, inventadas. A máis coñecida destas é o esperanto.

6. A realidade lingüística en Europa

A realidade lingüística europea, como a do mundo, é moi complexa. Desde Fistera aos Urais hai entre 120 e 140 linguas distintas. Só son estados monolingües de base Islandia e Liechtenstein. Calcúlase que un de cada dez cidadáns da Unión Europea pertence a algunha minoría lingüística e arredor de 40 millóns falan unha lingua que non é a maioritaria/oficial no Estado en que residen. Fronte a isto, só cinco estados europeos contemplan a existencia de varias linguas oficiais (Bélxica, Finlandia, Irlanda, Luxemburgo e Suíza), encadrándose os demais no monolingüismo oficial estatal.

Existen varias familias lingüísticas en Europa: a das **linguas románicas**, a das **xermánicas**, a das **eslavas**; a das **célticas**; a das **bálticas** e a das **urálicas**. A maiores aínda debemos contabilizar outros idiomas: o grego, o albanés, o euskera. A familia lingüística que máis retroceso experimentou foi, sen dúbida, a das linguas célticas. Pasaron de ocupar boa parte de Europa central e occidental a seren idiomas minorizados e de futuro moi escuro, na Bretaña francesa, Irlanda, Gales e Escocia.

O propio Estado español é un *mosaico* de idiomas diversos. Isto provoca unha certa contradición entre a organización política estatal e a súa composición sociocultural e lingüística real. A diversidade lingüística de importantes estados da Europa occidental sobreponse á actual estruturación política deste xeito:

Que é o esperanto?

O esperanto é unha lingua artificial auxiliar, creada en 1887 polo oculista polaco Ludwik Lejzer Zamenhof, autor dun manual que asinou co nome de *Doktoro Esperanto* (Doutor Esperanzado). A súa creación tivo como obxectivo que ningún falante fose privilexiado ou subordinado nos necesarios contactos lingüísticos entre individuos de distintas falas, xa que dese xeito ninguén posúe a lingua de intercambio como lingua materna. Con todo, non ten aínda estatus oficial en ningún estado e son moi poucos os centros de ensino en que se imparte e usa. A ortografía do esperanto, baseada no alfabeto latino, é foneticista, isto quere dicir que a cada letra lle corresponde un son e viceversa. A morfosintaxe e o léxico están tomados de varios idiomas, a meirande parte deles de orixe indoeuropea. Existen institucións internacionais, como a “Akademio de Esperanto” (www.akademio-de-esperanto.org) e a “Universala Esperanto-Asocio” (www.ues.org), que se ocupan da promoción e protección da cultura esperantista, do que se calcula hai uns dous millóns de usuarios no mundo. Algunhas das obras da literatura galega traducidas integramente ao esperanto son *Retrincos de Castelao*, *Memorias dun neno labrego* de Neira Vilas, *Vento ferido* de Carlos Casares e *A ferida* de Begoña Paz.

Ludwik Lejzer Zamenhof

Estado	Idiomas que se falan
Francia	Francés, catalán, corso, occitano, euskera, bretón, flamengo, alemán e diversas <i>langues d'oïl</i> (valón, picardo, borgoñés, champañés, normando, anxeveno etc.)
Alemaña	Alemán, bávaro, sorábico, frisón-norte, frisón-saterland, danés e polaco.
Austria	Alemán, checo, croata, húngaro, esloveno e eslovaco.
Gran Bretaña	Inglés, galés, gaélico escocés, gaélico irlandés, córnico e manx
Italia	Italiano (=toscano), francés, albanés, alemán, catalán, croata, esloveno, grego, sardo, friulano, franco-provenzal, occitano, ladino e numerosos dialectos (piemontés, lombardo, lígur, véneto, emiliano, istriota, napolitano, calabrés, siciliano)
España	Castelán, catalán, galego, euskera, astur-leonés, aragonés, portugués (Olivenza), aranés, árabe e tamazight (Ceuta e Melilla), romaní.

Esta realidade plurilingüe choca frontalmente co tópico de “en Francia francés, en España español, en Alemaña alemán etc”. Ademais debemos sinalar un fenómeno que adquire nos nosos días unha importancia enorme desde o punto de vista cultural e lingüístico: as migracións. É notoria a importancia das comunidades turco-parlante e curdo-parlante de varios millóns de persoas na Alemaña, das comunidades árabe-parlante e tamazight-parlante en Francia e das comunidades de falantes de linguas indostánicas na Gran Bretaña.

O Consello de Europa promoveu no seu día a *Carta Europea das Linguas Rexionais e Minorizadas*, un tratado internacional que contempla unha serie graduada de compromisos por parte dos estados que o asinaron e ratificaron para o recoñecemento das linguas existentes no seu territorio, a protección dos dereitos dos seus falantes e o fomento do seu uso en diversos ámbitos. O Estado español ratificouno en 2001 co nivel máximo de compromiso, mais no último informe sobre o grao de cumprimento desa Carta (decembro de 2019) indicóuselle que debía modificar a Lei Orgánica do Poder Xudicial para garantir o uso dos idiomas cooficiais nos procedementos xudiciais a pedimento dunha das partes, que necesitaba mellorar a presenza das linguas cooficiais nos órganos da administración estatal presentes nas comunidades autónomas con lingua propia e que estaba obrigado a remover as limitacións que afectan ao uso do galego no sistema educativo.

No territorio europeo o idioma máis falado é o alemán, con aproximadamente 95 millóns de usuarios (na Alemaña, en Austria, na Suíza e en Alsacia e Luxemburgo). Veñen despois o ruso (82), o francés con 65 millóns (falado en Francia, Bélxica, Suíza e no val de Aosta), o inglés (60), o italiano (60), o polaco (40), o español-castelán (40), o ucraino (32'6) e o romanés (24).

Por riba dos dez millóns de usuarios áchanse o neerlandés (22), o serbocroata (17, sumados bosnio, croata e serbio), o grego (13'4), o húngaro (12'6), o portugués (11) e o checo (10'5). Idiomas como o catalán (10 millóns) colócanse en número de falantes á altura ou mesmo por riba doutros como o sueco (9'2), o búlgaro (8'2), o napolitano (5'7), o danés (5'5), o finés (5'4), o albanés (5'4), o eslovaco (5'2), o siciliano (4'7), o moldavo (4'5), o noruegués (4'7), o lombardo (3'9), o véneto (3'8), o bielorruso ou rutenio (3'3) e o lituano (3). O galego, considerado á parte do portugués, entraría cos seus 2'5 millóns de parlantes no grupo do esloveno (2), do letón (1'7), do piemontés (1'6), do macedonio (1'4), do estoniano (1'2) e do sardo (1'2 millóns).

Linguas minoritarias son o occitano (800.000), o frisón (800.000), o euskera (715.000), o galés (536.000, o 21'7% da poboación), o maltés (522.000), o silesiano (500.000), o romaní (500.000), o lígur (500.000), o frisón (467.000), o luxemburgués (370.000), o islandés (300.000), o friulano (300.000), o gaélico irlandés (276.000), o bretón (205.000), o asturiano (125.000), o corso (100.000), o arpitano ou francoprovenzal (140.000), o gaélico escocés (70.000), o aragonés (54.000), o caxubio de Polonia (50.000), o sorábico de Alemaña (50.000), o feroés (66.000), o romanche suízo (35.000), o ladino (31.000), o saami (30.000), o sorabo (30.000), o galó ou britorromance (28.000), o gaélico de Manx (1.000), o istriota (900), o córnico ou cornualles (550) e o livonio (70).

7. A diversidade lingüística no Estado Español

O Estado español é multilingüe como a meirande parte dos estados do mundo. A pesar de que aínda pervive un discurso que o presenta como un ente uniforme e homoxéneo, trátase dunha realidade plural dende o punto de vista lingüístico e cultural. Nel conviven cando menos sete linguas autóctonas (castelán, catalán, galego, euskera, aragonés, astur-leonés e aranés), sen contarmos a comunidade árabe-parlante (23.000) e tamazight-falante (20.000) das cidades norteafricanas de Ceuta e Melilla, nin a romaní-parlante entre a poboación xitana, nin certos lugares lusófonos en Estremadura.

Durante séculos, o proxecto político estatal hispano construíuse sobre a base de impoñer o castelán en todo o territorio, discriminando as outras linguas. No pasado recente, foi esa a orientación da política franquista. Mesmo a actual Constitución (1978) establece un réxime lingüístico disimétrico entre o castelán e as demais linguas. Mentres que para o castelán existe o deber de coñecelo e o dereito de usalo, para os demais idiomas só existe o dereito de usalo.

Art. 3.1.- O castelán é a lingua española oficial do Estado. Todos os españois teñen o deber de coñecela e o dereito de usala.

Art. 3.2.- As demais linguas españolas serán tamén oficiais nas respectivas Comunidades Autónomas de acordo cos seus Estatutos.

Art. 3.3.- A riqueza das distintas modalidades lingüísticas de España é un patrimonio cultural que será obxecto de especial respecto e protección.

O idioma xitano, romaní ou romanó, procede do sánscrito, lingua da India da familia indoeuropea na que se escribiron textos sagrados na Antigüidade. Entre as súas linguas “irmás”, tamén descendentes do sánscrito, figuran algunhas das máis faladas actualmente no mundo: hindi, punxabí, maharatí, urdú, etc. Falan romaní no mundo aproximadamente uns 20 millóns de persoas, repartidas polos cinco continentes. As taxas máis elevadas de falantes en Europa (medio millón, aprox.) rexístranse en Albania, Romanía, Bulgaria e Macedonia. Palabras de uso cotián que proceden desta lingua son, por exemplo, *churumbel*, *chaval*, *chalado*, *mangante*, *camelar*, *paripé*...

7.1. O catalán

Os arredor de dez millóns de falantes deste idioma románico repártense entre cinco comunidades dentro do estado español: Cataluña (6 millóns de falantes), as Illes Balears (700.000), a Comunidade Valenciana (2 millóns e medio), a franxa de Ponent aragonesa (50.000) e a zona de El Carxe, en Murcia (uns 200). Mais tamén noutros territorios: Andorra (60.000 usuarios); o Roselló francés (uns 150.000) e a cidade italiana de L'Algher, na illa de Sardeña (uns 10.000 usuarios). Ten estatuto de lingua oficial en Andorra e cooficial co castelán en Cataluña, País Valencián (a variante denominada *valencià*) e Illes Balears.

Con tradición literaria desde o século XII-XIII. A comezos do século XVIII empezou a ser marxinado e

perseguido o seu uso a raíz dos Decretos de Nueva Planta. No século XIX, a *Renaixença* literaria puxo en marcha o proceso de normalización, que se consolidou legal e socialmente durante a 2ª República (Estatut de Autonomía, Generalitat, cooficialidade...). Padeceu durante o franquismo proscripción e persecución, mais amplos sectores da sociedade catalá reaccionaron ante iso. Co Estatut de Autonomía de 1979 recuperou o carácter de lingua oficial.

Na actualidade o catalán é unha das linguas minorizadas con maior prestixio de toda Europa, aínda que a súa situación varía moito en función dos distintos territorios en que se fala. É a lingua oficial do estado andorrano. O seu proceso de normalización está moi avanzado en numerosos ámbitos da vida social en Cataluña. As políticas de integración tiveron como resultado a catalanización de amplísimos sectores de poboación inmigrante da máis variada procedencia, grazas, en grande media, á **inmersión lingüística** no sistema educativo. Porén, o catalán padece unha situación diglósica, a pesar da cooficialidade, en Valencia e Balears e non recibe ningún tipo de recoñecemento ou protección nin en Francia, nin en Aragón, nin en Sardeña. Nas institucións europeas está recoñecido como lingua de traballo desde 1990.

Dispón dunha variedade estándar e normativa desde 1913, debida ao filólogo Pompeu Fabra e ao Institut D'Estudis Cataláns. Na actualidade, existe unha polémica sobre o carácter do valenciano, considerado pola maioría dos filólogos como unha variedade do catalán occidental, mais defendido por certos sectores políticos e culturais como lingua distinta, con normas diferenciadas.

7.2. O euskera ou éuscaro

Trátase dunha lingua preindoeuropea de orixe incerta. Os seus falantes repártense en varios territorios. Do total, máis de 700.000 *euskaldúns* localízanse aquíen Pirineos, nas tres provincias vascas (Guipúscoa, Biscaia e Araba), no condado de Treviño (Burgos) e na comunidade foral de Nafarroa. En Iparralde (País Vasco francés) a poboación vascoparlante activa chega a 70.000.

É a única lingua que sobreviviu na Península ibérica á implantación do latín. Os primeiros textos escritos son do século XVI, se ben nas *Glosas Emilianenses* medievais (s. X) xa aparecen algúns vocábulos. Aínda que as primeiras gramáticas e dicionarios son do século XVIII, o euskera estivo até hai ben pouco tempo nunha situación de fragmentación dialectal moi forte. En 1919 fundouse a Academia da Lingua Vasca (Euskaltzaindia) e desde 1968 dispón dunha variedade estándar, obra do filólogo Luís de Mitxelena, denominada *euskera-batua* (euskera unificado).

INSTITUT
D'ESTUDIS
CATALANS
DICIONARI
DE LA LLENGUA
CATALANA

Existen tres teorías sobre a orixe e parentesco lingüístico do euskera. Unha hipótese propón que está relacionada coas linguas semíticas (polo seu parecido co tamazight ou bereber). Outra teoría fala da orixe caucásica, xa que ten trazos comúns co xeorxiano. Unha última sinala que forma parte da familia das linguas íberas, da que sería a única que chegou viva aos nosos días.

Usado polo 52% da poboación a mediados do século XIX, o éuscaro sufriu desde entón un retroceso brutal provocado polas políticas de marxinación dos Estados español e francés, pola represión do seu uso durante o réxime franquista e pola inmigración masiva de castelán-falantes ao longo de todo o século XX. Todos estes factores colocárono en claro perigo de desaparición: en 1975 só o empregaba o 22% da poboación. Actualmente, porén, experimenta unha tendencia clara cara á recuperación e o incremento de usos como froito da reivindicación social e a planificación normalizadora, con especial incidencia no ensino, no ámbito cultural e nos medios de comunicación. A tendencia xeral é positiva, pois o número de vascoparlantes entre a poboación máis nova non fixo máis que medrar nos últimos lustros. Calcúlase que entre os menores de 15 anos domínano xa arredor do 75%.

O éuscaro é lingua cooficial dende 1982 na Comunidade Vasca. En Nafarroa só o é en determinadas zonas (a vascófona, ao norte, e a mixta, que inclúe a capital, Iruña/Pamplona). En Iparralde carece, polo momento, de recoñecemento oficial.

7.3. O astur-leonés ou asturiano

Nacido na Idade Media, o asturiano ficou desde moi cedo minorizado polo castelán, en situación diglósica e fragmentado dialectalmente. Hoxe é usado, sobre todo en contextos orais e informais. É lingua habitual de case o 25% da poboación de Asturias, segundo datos de 2017. Ata hai pouco falábase en zonas de León, Cantabria e na actualidade existen na Senabria de Zamora uns 2.000 falantes. Portugal recoñeceu en 1998 o mirandés, variante falada no nordeste do país (arredor de Miranda do Douro) por unhas 15.000 persoas. A UNESCO considérao en perigo de desaparición.

O asturiano é obxecto de denominacións pexorativas como *amestao* ou *bable*. O Estatuto do Principado de Asturias, de 1981, limitábase a sinalar que o *bable* (sic) gozaría de protección e que se promovería o seu uso. No ensino, a súa aprendizaxe é voluntaria. Unha enquisa realizada en 2017 recolle que o 53% da poboación apoia a súa oficialización.

Con escrita literaria desde o século XVII e reivindicado con forza desde 1974 por entidades como Conceyu Bable, dispón de Academia de la Llingua (1980), de *Normas ortográficas* (1981), de Gramática (1998) e de Diccionario (2000). A variedade estándar baséase maiormente nas falas do centro da rexión. No primeiro venres de maio celébrase cada ano o Día de les Lletres Asturianas. A súa presenza nos medios de comunicación é moi escasa, se ben conta con varios xornais dixitais.

O 3 de decembro celébrase o Día Internacional do Euskera.

Manifestación a prol da cooficialidade da lingua asturiana.

7.4. O aragonés

De orixe latina, fálano aproximadamente 12.000 persoas dos vales pirenaicos do Alto Aragón, sobre todo en contextos orais, familiares e informais. Compréndeno ou úsano esporadicamente, ademais, outras 35.000 persoas. Calcúlase que máis do 30% dos seus usuarios son persoas maiores de 65 anos e só un 5% menores de 15 anos. A UNESCO inclúeo na categoría de lingua en serio perigo de desaparición.

Os primeiros testemuños escritos do aragonés están nas chamadas *Glosas emilianenses* (finais do século X) e acadou certa importancia como lingua notarial e xurídica das institucións da Coroa de Aragón, xunto co latín e o catalán, no século XIV. Aínda que o seu proceso de decadencia e marxina- ción comezou xa a mediados do século XV, foi incrementándose a medida que pasaron os séculos, o que repercutiu non só nos seus usos (desapari- ción da escrita, confinamento á oralidade familiar e coloquial), senón tamén na extensión territorial, que foi facéndose cada vez máis reducida. O arago- nés presenta variedades dialectais moi marcadas, coma o ansotano, o cheso, o chistabín, o panticuto, o belsetán e o ribagorzano (alto e baixo).

Careceu ata 1996 de calquera recoñecemento e protección oficial. Está practicamente ausente dos medios de comunicación e do ensino (agás nalgúns concellos, onde se introduciu como materia optativa en secun- daria a partir de 1997). O impulso do movemento aragonesista conlevou a aparición de neofalantes en zonas como Zaragoza e Teruel e o seu uso público tanto na escrita literaria como en grupos de música, revistas cul- turais etc. En 1977 publícase a primeira gramática, elaborada polo escritor Francho Nagore Laín. A primeira normativa ortográfica remonta a 1987, impulsada polo Consello d'a Fabla Aragonesa, mais actualmente existen varias propostas en controversia.

7.5. O aranés

Trátase dunha variante do gascón (á súa vez dialecto do occitano ou pro- venzal), que ten arredor de 6.000 falantes no Val de Arán, no Pireneo de Lleida (Cataluña). Ese val é o único territorio onde o occitano ten recoñe- cemento e protección institucional como idioma, onde goza desde 2006 do estatus de lingua cooficial, xunto co catalán e co castelán, e desde 2010, en todo o Principat.

O aranés ten normas ortográficas propias (1982) e está presente na esco- la desde o curso 1983-84. Desde 2006 hai unha *Gramática aranesa*. As capas máis novas da poboación, que o usan menos, sábeno ler e escribir mellor que as capas máis idosas. Con datos de 2001, enténdeo o 89% da poboación, sabe falalo o 62,2%, sabe lelo o 58,4% e sabe escribilo o 26,9%. Os topónimos teñen como única forma oficial a aranesa. As porcentaxes son moi superiores ás do conxunto do occitano en terras de Aquitania e Languedoc.

Sinalización viaria en aragonés.

Edición en aranés dun cómic de Tintín.

7.6. O galego

É o romance máis occidental da Península e conta con 2'5 millóns de falantes. Constituíu un mesmo idioma xunto co portugués ata finais da Idade Media, cando os falares do norte e do sur do río Miño comezaron a distanciarse paulatinamente. O período medieval caracterizouse polo seu uso normal na sociedade, ao tempo que gozou dun enorme prestixio literario.

Dende a época dos Reis Católicos o galego sufriu unha longa etapa de marxinación, os chamados “Séculos Escuros”, en que a penas tivo cultivo escrito. Comezou a súa recuperación como lingua de cultura no século XIX (Rexurdimento). É entón cando aparecen as primeiras gramáticas e dicionarios e se recupera definitivamente o cultivo literario. A fundación da Real Academia Galega prodúcese no ano 1906. A primeira normativa ortográfica e morfolóxica foi obra das Irmandades da Fala, organización fundada en 1916 e artífice de grandes avances no proceso de normalización lingüística e cultural.

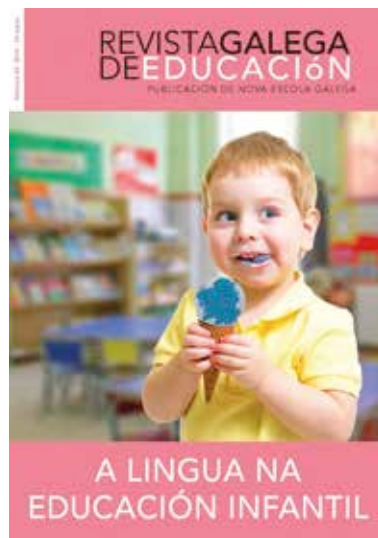
Sede da Real Academia Galega.

Despois da regresión sufrida durante a etapa franquista, a lingua galega chega ao último terzo do século XX cunha acusada tendencia á perda de falantes nos ámbitos urbanos e entre a poboación máis nova. En 2018, só un 26'2% da poboación entre 5 e 14 anos emprega o galego, porcentaxe que sobe ata o 37'4% no tramo entre 15 e 29 anos.

En 1982 a lingua galega foi proclamada cooficial xunto co castelán no Estatuto de Autonomía e no 1983 foi promulgada a Lei de Normalización Lingüística, coa idea de impulsar a extensión dos seus usos. Tamén se aprobou entón (Decreto Filgueira) unha normativa ortográfica e morfolóxica, elaborada polo ILG (Instituto da Lingua Galega) e referendada pola RAG, se ben foi parcialmente reformada en 2003.

Artigo 5 do Estatuto de Autonomía de Galiza (1981):

1. A lingua propia de Galicia é o galego.
2. Os idiomas galego e castelán son oficiais en Galicia e todos teñen o dereito de os coñecer e de os usar.
3. Os poderes públicos de Galicia garantirán o uso normal e oficial dos dous idiomas e potenciarán o emprego do galego en tódolos planos da vida pública, cultural e informativa, e disporán os medios necesarios para facilita-lo seu coñecemento.
4. Ninguén poderá ser discriminado por causa da lingua.

Só un 26'2% da poboación entre 5 e 14 anos empregaba o galego en 2018.

O galego está presente no ensino en todos os seus niveis, nos medios de comunicación, na vida administrativa e política, no ámbito cultural, etc. O feito de que na actualidade sexa a lingua da maioría da poboación (52'3% da poboación ten o galego como lingua habitual, segundo datos do IGE-2018) convértea nunha das linguas minorizadas con meirande vitalidade. Mais isto non oculta un enorme problema: a ruptura da transmisión xeracional, que supón unha espectacular caída de falantes nos segmentos de poboación de menor idade nas últimas décadas.

As zonas galegofalantes que ficaron fóra do territorio da actual Comunidade Autónoma de Galicia, presentan situacións diferentes e reúnen uns 70.000 usuarios. Dentro da Comunidade de Castela-León, nos concellos zamoranos de Porto, Lubián e Hermisende e na parte occidental do Bierzo hai unha certa presenza da lingua no sistema educativo e un recoñecemento expreso da súa existencia. Porén, en Asturias a situación na súa franxa occidental (entre os ríos Eo e Navia) é moito máis precaria. Existe tamén unha presenza do noso idioma, por razóns históricas relacionadas co fenómeno da repoboación, no Val do Xálama, en Cáceres (Estremadura).

8. A presenza exterior da lingua

Cada verán a Universidade compostelá ofrece cursos de galego para persoas universitarias estranxeiras, aos que acode xente de Europa, América e mesmo Asia. Xeralmente, o atractivo para esas persoas está no interese pola cultura e a literatura de noso, incentivado polas cada vez máis numerosas traducións de obras galegas a outros idiomas. Paralelamente existen numerosos países en que existen seccións ou centros de estudo de Lingua e Literatura Galegas.

No propio estado español hai actualmente seccións de estudos galegos na Universitat d'Alacant, na Universitat de Barcelona (UB), na Autònoma de Barcelona; na Universidad de Extremadura, na Universidad de Granada, na Complutense de Madrid, na Universidad de Salamanca, na Deustuko Unibertsitatea, en Deusto, e na Euskal Herriko Unibertsitatea, en Vitoria-Gasteiz.

O profesor Takekazu Asaka, romanista da Universidade de Tsudajuku, traduciu ao xaponés *Cantares Gallegos* de Rosalía de Castro, *Seis poemas galegos* de García Lorca e textos de Pondal, Castelao e Ramón Cabanillas. Ademais é autor dunha *Gramática do galego moderno*, unha *Guía de conversación en galego* e un *Vocabulario básico de lingua galega*, todos eles escritos en xaponés.

Takekazu Asaka.

Países en que hai seccións ou centros de estudo de Lingua e Literatura Galegas: na Freie Universität de Berlín, na Universität de Heidelberg, na de Leipzig e na de Kiel (Alemaña); na City University de New York (EE.UU.); na Bangor University en Gales (Reino Unido); no University College de Cork (Irlanda); na Universidade de San Petersburgo (Rusia); na Universität de Zürich (Suíza); na Université de Paris III-Sorbonne Nouvelle; na Università degli Studi di Padova e na Sapienza Università di Roma (Italia); na Universidade do Algarve e na Universidade do Minho, en Braga (Portugal); na Universidade Iaguelónica de Cracovia (Polonia); en Helsinki (Finlandia); en Budapest (Hungría); na Universidade de São Paulo, na Universidade Federal da Baía e na Universidade Federal Fluminense (Brasil); na Universidade da Habana (Cuba).

9. A Lusofonía

En 1139 Portugal constituíuse como reino independente. A partir da perda de independencia política do Reino de Galiza e da consolidación do Reino de Portugal, as dúas ponlas que ata o momento eran variantes diatópicas dun mesmo idioma comezan a diferenciarse cada vez máis. A sorte sociolingüística do galego e do portugués foi moi diferente. Mentres que a partir do século XV o galego comeza a padecer unha situación de minorización, o portugués convértese nun idioma de cultura, plenamente normalizado.

Coa expansión ultramarina, o portugués esténdese por territorios americanos, africanos e asiáticos. Na actualidade fálase en Portugal, Cabo Verde, Guiné-Bissau, São Tomé e Príncipe, Angola, Mozambique, Timor-Leste e Brasil. Tamén na cidade chinesa de Macau, na hindú de Goa e na malaia de Malaca o portugués segue a ter falantes. Agás no propio Portugal, onde só rompe o monolingüismo estatal a presenza do mirandés (variedade de asturiano) nunha pequena área norteña (Mirando do Douro), o portugués convive coas linguas orixinais deses territorios e con crioulos (linguas nadas da confluencia de dous idiomas, un nativo e outro foráneo) de base portuguesa. En 1996 foi creado un organismo denominado Comunidade dos Países de Língua Portuguesa (CPLP) para fomentar a cooperación e promover a difusión do portugués no mundo.

Pola orixe común e polo alto grao de intercomprensión espontánea entre os falantes podemos considerar que o galego forma parte da Lusofonía. Na actualidade o portugués é a sexta lingua en número

A República Democrática de Timor-Leste, colonia portuguesa desde 1510 ata 1975, ocupada logo por Indonesia entre 1975-1999 e independente desde 2002, é unha pequena illa de case 15.000 km² (máis ou menos a metade do territorio de Galiza) que se localiza no extremo sur do Sudeste asiático. A súa capital é Díli e as súas linguas oficiais son o tétum-praça e o portugués, aínda que existen outros quince idiomas nativos (algúns, cos seus correspondentes dialectos), unha certa porcentaxe da poboación continúa a falar bahasa indonesio e no ensino tamén se emprega o inglés. Calcúlase que fala habitualmente portugués entre un 5% e un 11% do total da poboación.

En Mozambique, un 50% aproximadamente da poboación total (20,2 millóns de persoas, segundo censos de 2007) domina o portugués. Este convive cunha vintena de idiomas nativos, a maioría de orixe bantú, e co guzeráti, procedente da India.

de falantes primarios a nivel mundial. Con máis de 200 millóns sitúase despois do chinés, o hindi, o español, o inglés e o bengalí. Esta realidade converte o galego, mercé ao ámbito da Lusofonía, nunha ferramenta de grande utilidade para a comunicación cunha das maiores comunidades lingüísticas do mundo.

A pesar da secular barreira que se construíu entre Galiza e Portugal, os dous pobos seguiron mantendo unha intensa relación, sobre todo na “raia”. Tamén foron moitos os galegos, especialmente do sur de Galiza, que emigraron a Lisboa e, a partir do século XIX, tamén a Brasil. A relación cultural intensificouse a partir da Xeración Nós e do Seminario de Estudos Galegos e mantívose ata a actualidade.

En 1995 naceu en centros educativos da bisbarra do Condado e do norte de Portugal unha iniciativa para realizar un proxecto conxunto de radio escolar. **Ponte... nas ondas!** consolidouse de xeito que chegou a promover en 2003 a candidatura do patrimonio inmaterial galego-portugués ante a UNESCO para que a música, a cultura oral e as tradicións comúns fosen recoñecidas como Patrimonio da Humanidade. No eido musical veuse celebrando en Pontevedra desde o ano 2003 o festival **Cantos na Maré**, lugar de encontro entre músicos e cantantes galegos, portugueses, brasileiros, angolanos, mozambicanos e caboverdianos. Ademais, en numerosas revistas de cultura (*Nova Ardentía*, *Grial*, *Luzes* etc.) as colaboracións portuguesas reproducense coa ortografía orixinal. Tamén no mundo do libro rexistramos editoras e librarías que publican e distribúen en ambas marxes do Miño (Através Editora, Couceiro, Biblos...).

A nivel institucional é relevante o recoñecemento político-administrativo da eurorrexión atlántica Galiza-Norte de Portugal. As características históricas, demográficas, culturais e económicas comúns son recoñecidas dentro dunha unidade supraestatal. O desenvolvemento desta eurorrexión ten moitas potencialidades económicas e, xa que logo, sociais e culturais. Finalmente, en 2014 o Parlamento galego aprobou por unanimidade unha iniciativa lexislativa popular, denominada “Lei Paz Andrade”, para a introdución do portugués no ensino e o fomento das relacións culturais e empresariais coa Lusofonía.

Cartaz anunciador da celebración do Festival da Lusofonía en Macau.

Actuación na XIV edición dos Cantos na Maré.